

Osmanlı Modernleşmesinde Tereddüt ve Teceddüt Yılları (1768-1908)

Yüksel Çelik-Fatih Yeşil

İstanbul, VakıfBank Kültür Yayınları, 2023, 417 sayfa, ISBN: 978-625-6385-26-9.

Furkan UÇAR*

Öncelikli olarak yazarların hayatlarından bahsetmek istiyorum. Yazarlarımızdan biri olan Yüksel Çelik, Marmara Üniversitesi Tarih Bölümünden mezunu olmakla beraber yüksek lisansını da aynı üniversitede yapmıştır. Doktorasını ise İstanbul Üniversitesinde yapan yazar, 2017 yılında profesör olmuştur. Yurt dışında da birçok çalışma yapan yazarımızın ilgi alanları ise Yakınçağ Osmanlı tarihi ve modernleşmedir. Diğer yazarımız Fatih Yeşil ise Hacettepe Üniversitesi Tarih Bölümü mezunudur. Aynı üniversitede yüksek lisans ve doktorasını tamamlayan Fatih Yeşil, 2019 yılında profesör olmuştur. Fatih Yeşil'in temel ilgi alanlarını ise 18. yüzyıl Osmanlı askeriyesi ve siyaseti oluşturmaktadır.

Kitapta genel olarak anlatılan konu, isminden de anlaşılacağı üzere 1768 ve 1908 arası Osmanlı Devleti'nin yaşamış olduğu vakalardır. Bu vakaların neden ve sonuçları ayrıntılı şekilde incelenmiş ve akademik bir dille yazıya dökülmüştür. Kitap, temel olarak iki bölüme ayrılrsa da genelde Osmanlı'nın modernleşme sürecinde yaşadıkları kronolojik olarak aktarılmıştır. İlk bölümde, 1768-1839 yılları arası anlatılmıştır. Yazarlar önce Osmanlı ile Rusya savaşları üzerinde durmuş ve III. Selim ile II. Mahmut dönemlerini anlatarak ilk bölümü bitirmişlerdir. Burada değinmek gerekir ki padişahların kişisel merakları veya karakterleri anlatılmamıştır. Yalnız dönemlerinde yaşanan olaylar neden ve sonuçlarına bağlı olarak, titiz bir şekilde ele alınmıştır. Özellikle Osmanlı'nın yüzyıllardır sürdürmüş olduğu tecrit politikasını terk ederek

* Lisans Öğrencisi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, İstanbul, furkan.ucar@stu.fsm.edu.tr

denge politikasına nasıl geçtiği ve ayanların ortaya çıkışı yoğun bir şekilde anlatılmıştır. Bu bölümde son olarak, Osmanlı topraklarında çıkan milliyetçi isyanlardan ve Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın isyanından bahsedilmiş, böylece ilk bölüm sona ermiştir.

Kitabı ortadan ikiye bölen olay, Tanzimat Fermanı olarak görülmüş ve Tanzimat Fermanı'nın ilanı ile ikinci bölüm başlamıştır. Bu bölümde, özellikle Tanzimat Fermanı ve onun getirdikleri hakkında ayrıntılı bilgiler vardır. Daha sonra 19. yüzyılın en mühim olaylarından olan Kırım Savaşı'ndan bahsedilmiş ve buna bağlı olarak da Islahat Fermanı'ndan söz edilmiştir. Yine Islahat Fermanı'nın sonuçları yoğun şekilde işlenmiştir. Sonrasında Abdülaziz devri ve onun tahttan indirilişi ile Sultan Hamid'in tahta çıkışından bahsedilmiştir.

Kitapta özellikle Sultan II. Abdülhamid devrine daha ayrıntılı değinilmiştir. Çünkü bu dönemde ortaya çıkan 93 Harbi, imparatorluğun dağılmasındaki en önemli etkenlerden olmuştur. Bu harbin çıkışı, süreci ve nasıl sona erdiği anlatılmakla beraber, savaş sonrasında imzalanan antlaşmalar da ele alınmıştır. Özellikle Berlin Kongresi ve onun getirdiği sonuçlara titizlikle değinilmiştir. 93 Harbi'nin getirdiği Balkan muhacirleri konusu da ayrıntılı ve güzel bir şekilde okuyucuya aktarılmıştır. Ayrıca, yine 93 Harbi sonrası Osmanlı Devleti'nin yaşadığı toprak kayıplarından da kitapta bahsedilmiştir. Abdülhamid devrinin en mühim olaylarından olan 1897 Yunan Harbi de kitapta söz edilen konulardandır. Son olarak, Abdülhamid devrinin özelliklerinden bahsedilmiş ve ona karşı Jön Türkler denen muhalif grubun nasıl oluştuğuna da kitapta yer verilmiştir. Özellikle İttihat ve Terakki Cemiyetinin nasıl kurulduğu ve Abdülhamid-i Sani'ye meşrutiyeti nasıl ilan ettirdikleri de kitapta açıklanmıştır.

Ele aldığımız kitap, bir siyasi tarih kitabı olduğundan, kültürel ve sosyoekonomik tarih meraklıları okurken sıkılabilecektir. Diğer taraftan, Osmanlı'nın son yüzyılını ve modernleşme sürecinde yaşananları merak eden siyasi tarihçiler için vazgeçilmez bir kitaptır. Kitapta, Osmanlı tarihinin önemli basamakları olan Tanzimat ve Islahat kavramları üzerinde durulmuş ve bu dönemlerde yaşananlar bir bir işlenmiştir. Kitapta Avrupalı devletlerin politikalarına da vurgu yapılmıştır. Bu açıdan, sadece Osmanlı meraklıları değil, Avrupa tarihini merak edenler de bu kitabı okumalıdır. Düvel-i Muazzama denen devletlerin Osmanlı'ya ve birbirlerine karşı oynadıkları siyasi oyunlar ve yaptıkları hamleler bir romanı andırır gibi anlatılmıştır. Kitabı bir siyasi tarih kitabı olarak tanımlamış olsak da, savaşlarda yaşananlardan ziyade savaşların nedenlerinin ve sonuçlarının neler olduğu anlatılmıştır. Dolayısıyla, normalde savaş tarihinden sıkılanlar da bu kitabı keyifle okuyabileceklerdir. Ancak padişahların karakterlerini ve kişisel zevklerini merak edenler için aynı şeyi söyleyemeyiz. Yani kitap, padişah merkezli değil, daha çok dönem merkezlidir. Son olarak, özellikle diplomasi ve siyaset meraklılarının bu kitabı kesinlikle okumaları gerektiğini düşünüyorum. Bu nedenle, kitabın sadece tarihçilere değil, siyaset bilimine yoğunlaşan kişilere de hitap ettiğini söyleyebiliriz.

Kitap, baştan aşağı akademik ve çok önemli bir eser olmakla beraber, eleştirdiğim birkaç husus

vardır. Resim ve harita olmaması, kitabı sade kılmıştır. Bu durum okuyucuyu da yorabilmektedir. Ayrıca, bahsedilen Tanzimat ve Islahat Fermanlarının nüshalarına da kitapta yer verilmemiştir. Fermanların kitapta yer almasıyla, okurların fermanlara dair bilgisinin daha da artması sağlanabilirdi. Bunun dışında, kitapta ayrıntılı verilmesini beklediğim noktalar kısa geçilmiştir. Özellikle Sultan Mahmut'un tahta çıkarken yaşadıkları daha ayrıntılı şekilde anlatılabilirdi. Rivayet ve hikâye sayısının azlığı da bazen okuyucuyu sıkabilecektir. Ne var ki akademik bir kitap olduğundan, sözünü ettiğim şartları sağlamasının gerekmediğini de söylemek gerekir. Yalnız bu hususlar sağlansaydı, okuyucu ile kitap arasındaki bağ daha da kuvvetlenebilirdi.

Kitapta birçok dipnota yer verilmiştir. Bir eserin güvenilirliği için bu husus çok önemlidir. Bununla beraber, kitabın sonunda ise dolu dolu bir kaynakça verilmiştir ve bu, kitabı akademik açıdan önemli bir mevkiye taşımaktadır. Birçok siyasi tarih kitabına göre oldukça akıcı bir dilin kullanıldığını da söylemek mümkündür. Ayrıca anlatılan dönemde yaşanan siyasi olayların da hepsine değinilmiş ve böylece okurun hem bilgilenmesi sağlanmış hem de kitaptan sıkılmasının önüne geçilmeye çalışılmıştır. Zaten kitap, herkese hitap etmesinden ziyade, konu hakkında bilgisi olanların okuyabileceği bir kitaptır. Özellikle bu alanda akademik çalışma yapacak olanların kesinlikle okuması gereken bir kitap olduğunu söylemek mümkündür.